

**CULTURAL TRANSFER: LITERARY TRANSLATION IN THE UKRAINIAN-
GEORGIAN LITERARY DISCOURSE**

კულტურული ტრანსფერი: მხატვრული თარგმანი XX-XXI საუკუნეების დასაწყისის
უკრაინულ- ქართულ ლიტერატურულ დისკურსში

LIUDMYLA HRYTSYK

Doctor of Philology, Professor,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0002-4802-7937

E-mail: grytsyk@ukr.net

Abstract

Among many methodologies of comparative studies of the XX-XXI centuries increasing attention is attracted due to the study of the current literary process: "although formulated literary conventions separate the changes in the literary process, - notes I. Ratiani, - to describe the reasons that cause these changes, they are not enough". Hence, the urgent need to approve those, which, according to the author, would contribute to the expansion of the boundaries of literary discourse. The above is the most relevant for the specified period. Until recently, the cultural transfer in connection with comparative studios in Ukraine was almost undiscussed. However, activated in the Ukrainian studies the concepts of M.Espagne, A.Lefevere, D.Demresh, S.Bassnett noticeably diversified the field of comparative studies (for example, G.Syvachenko, L.Kolomiets).

Among the factors that changed the nature of literary discourse diversifying its contest components was literary translation, the reading of which in the context of the recipient literature acquired new dimensions when, as scientists observed, the perception / comprehension of a particular phenomenon was defined as "the position of vision from the inside" (I.Ratiani, P.Toper, S.Bassnett).

During different periods of the development of the Ukrainian-Georgian dialogue, literary translation was in the focus of the researchers as one of the most active components - from I.Franko, M.Drahomanov, T.Shevchenko, Lesya Ukrainka, A.Krymsky - to M.Bazhan, P.Tychyna, M.Rylsky. At the same time, attention was focused on the so-called external (according to D. Durishin) functions (for example, studies by G.Namoradze, O.Novitsky, O.Sinichenko, from the Georgian side - L.Khatiashvili, S.Khundadze, O.Bakanidze). The emergence of Ukrainianists in Georgia (R.Khvedelidze, N.Verzadze, A.Asatiani, G.Kvantaliani) and cartvelologists in Ukraine (R.Chilachava, S.Zholob, G.Khalymonenko, L.Hrytsyk) made significant changes in the approaches to studying literary translation and its functions.

If in the 60 -70 years of the XX century the focus was primarily on the principles of the selection of texts for translation in order to expand the field of Ukrainian literature, then in the next 70-80 years, it focuses on problems of equivalent translation, preservation of the national specificity of the original, reflection of the author's individuality, etc. The active development of the theory and practice of literary translation (G.Gachechiladze, V.Koptilov, P.Toper, A.Fedorov, E.Etkind, ed. "Mastery of literary translation") stimulated such

approaches to comparative reading of works (R.Chilachava, N.Verzadze, R.Khvedelidze, N.Naskidashvili, I.Mcheladze, O.Dyn). At the end of the XX - beginning of the XXI century in the Ukrainian-Georgian translation, as well as in the literary translation in general, accents are shifted. Interdisciplinary comparative studies of translations gave grounds to talk about the prospect of such studies, especially "based on the widest possible interpretation of the notion of translation" (V.Bahno); literary translation is regarded as an indispensable component, a "prerequisite" (R.Geybullayeva) for interpreting literature as a "phenomenon" of the recipient literature (P.Toper).

The issue of the status of literary translation in the system of literature receiver, the translation conventions (S.Bassnett), problems of sociology and psychology of literature (U.Weisstein), cultural studies (S.Bassnett, G.Syvachenko) with the emphasis on translated literature "as an integral system that is in integral relations with the original literature" (G.Syvachenko) comes to the fore. The object of research and the tasks lead to the widespread use of new methodologies, in particular cultural transfer. A vivid example here is the reading of the Russian translation of "The Knight in the Tiger Skin" by E. Malanyuk in the broad context of One's Own / Other, East / West, traditions and innovations, etc., or the work on translation of the poem by Sh.Rustaveli in the context of the socio-cultural atmosphere of the 30's years in Ukraine, or the work of P.Tychyna on the poem of 1937.

"D.Guramishvili reads G.Skovoroda "The Knight in the Tiger Skin", numerous translations of M.Javakhishvili by T.Namoradze. On this model of reception of a stranger as the object of study of comparative literature emphasizes U.Weisstein. This model allows us to show through the prism of literary translation the process of formation of literature, the typological convergence of one's own/ other, similar / comparable as stimulus / need for translation, while emphasizing both the "transfer zones" (M.Espagne) and their performers (G.Syvachenko). In terms of such approaches to the study of "connecting" material, it is the literary and historical reading of literary translation in the Ukrainian-Georgian discourse of the XX - beginning of the XXI century, which, as U.Weisstein argues, "places each work in the environment appropriate to it and on this ground explains". The material for the development of these ideas were the translations of M.Javakhishvili's prose and Georgian poetry, translated by M.Derzhavin in emigration.

Keywords: Cultural transfer, Literary translation, Literary discourse.

ლიუდმილა გრიციკი

ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი

ტარას შევჩენკოს სახელობის

კიევის ნაციონალური უნივერსიტეტი

ORCID: 0000-0002-4802-7937

ელ ფოსტა: grytskyk@ukr.net

აბსტრაქტი

XX-XXI საუკუნეებში კომპარატივისტიკის მრავალ მეთოდოლოგიას შორის ყველაზე მეტ ყურადღებას იქცევს მიმდინარე ლიტერატურული პროცესით გამოწვეული საკითხები: თუნდაც ფორმულირებული ლიტერატურული კონვენციები და ცვლილებების არეკვლა ლიტერატურულ პროცესში – შენიშნავს ირმა რატიანი – არ არის საკმარისი იმ მიზეზების აღსაწერად, რაც იწვევს თავად ცვლილებებს. ამ პროცესების გასაანალიზებლად ავტორი მსჯელობს ლიტერატურული საზღვრების გაფართოებაზე. კულტურული ტრანსფერის პრობლემათა განხილვა კომპარატივისტულ კვლევებში უკრაინაში დიდი ხნის დაწყებული არ არის. უკრაინულ კვლევებში მ. ესპანის, დ. ლეფერის, დ. დამროშის, ს. ზასნეტის კონცეფციების დანრეგვამ მნიშვნელოვნად გაამრავალფეროვნა შედარებითი კვლევები (მსგ.: გ. სივაჩენკო, ლ. კოლომიეცის ნაშრომები).

იმ ფაქტორებს შორის, რომლებიც ლიტერატურული დისკურსზე გავლენას ახდენენ და ამ პროცესს ამრავალფეროვნებენ, ყოველთვის მნიშვნელოვანი იყო მხატვრული თარგმანი. მისმა წაკითხვამ რეციფიენტი ლიტერატურის კონტექსტში მიიღო სხვა განზომილება, რომელსაც მეცნიერები აღნიშნავენ, როგორც განსაზღვრული მოვლენის აღქმას/გააზრებას „გარე ხედვის პოზიციიდან“ (ი. რატიანი, პ. ტოპერი, ს. ზასნეტი).

სხვადასხვა პერიოდში უკრაინულ-ქართულ დიალოგში მხატვრული თარგმანი მოექცა ცნობილ მკვლევართა ი. ფრანკოდან დაწყებული, მ. დრაგომანოვის, აგათანგელ კრიმსკის თუ მ. ბაჟანის, პ. ტიჩინას, მ. რილსკის დაინტერესების არეალში. ამიტომ ყურადღება ექცეოდა თარგმანის ე.წ. გარეგან ფუნქციებს (დ. დიურიშინის მიხედვით), მაგ.: გ. ნამორადის, ო. ნოვიცკის, ო. სონიჩენკოსა და ქართველი მკვლევრების ლ. ხატიაშვილის, ს. ხუნდაძის და ო. ბაქანიძის კვლევებში. საქართველოში უკრაინისტიკის (რ. ხვედელიძე, ნ. ვერძაძე, ა. ასათიანი, გ. კვანტალიანი) და უკრაინაში კი ქართველოლოგების (რ. ჩილაჩავა, ს. ჟოლობი, გ. ხალიმონენკო, ლ. გრიციკი) გამოჩენამ მნიშვნელოვნად შეცვალა მხატვრული თარგმანისა და მისი ფუნქციების შესწავლის მეთოდოლოგია.

თუ XX საუკუნის 60-70-იან წლებამდე ყურადღების ცენტრში უპირველესად ყურადღება ექცეოდა ტექსტის შერჩევის პრინციპს უკრაინული ლიტერატურული ველის გამრავალფეროვნებისთვის, უკვე შემდგომ 70-80-იან წლებში გადაერთო თარგმანის ეკვივალენტობის პრობლემებზე, ორიგინალის ნაციონალური სპეციფიკის შენარჩუნებისა თუ ავტორის ინდივიდუალურობის გამოსახვის პრობლემებზე მსჯელობებში. მხატვრული თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა გ. გაჩეჩილაძის, ვ. კოპტილოვის, პ. ტოპერის, ა. ფიოდოროვის, ე. ეტკინდის ნაშრომებმა, რომლებმაც სტიმული მისცა ნაწარმოებების შედარებით შესწავლის მეთოდების დანერგვას (რ. ჩილაჩავა, ნ. ვერძაძე, რ. ხვედელიძე, ნ. ნასყიდაშვილი, ი. მჭედელიძე, ს. ჩხატარაშვილის, ო. დინის ნაშრომებში). XX-ის ბოლოს - XXI საუკუნის დასაწყისში უკრაინულ-ქართულ თარგმანში, ისევე როგორც ზოგადად ლიტერატურულ თარგმანში, აქცენტები გადატანილია. თარგმანთა ინტერდისციპლინარულმა შედარებითმა კვლევებმა საფუძველი მისცა დიალოგს ამგვარი კვლევების პერსპექტივაზე,

განსაკუთრებით "თარგმანის ცნების" რაც შეიძლება ფართო ინტერპრეტაციის საფუძველზე" (ვ.ბაჰნო); ლიტერატურული თარგმანი განიხილება, როგორც შეუცვლელი კომპონენტი, "წინაპირობა" (რ. გეიბულაელავა) ლიტერატურის, როგორც მიმღები ლიტერატურის "ფენომენის" ინტერპრეტაციისთვის (პ. ტოპერი).

ლიტერატურის მიმღებ სისტემაში ლიტერატურული თარგმანის სტატუსის საკითხი, მთარგმნელობითი კონვენციები (ს. ბასნეტი), სოციოლოგიისა და ლიტერატურის ფსიქოლოგიის პრობლემები (უ. ვეიშტეინი), კულტურული კვლევები (ს. ბასნეტი, გ. სივაჩენკო) წინა პლანზე გამოდის თარგმნილი ლიტერატურის აქცენტი "როგორც განუყოფელი სისტემა", რომელიც განუყოფელ ურთიერთობაშია ორიგინალ ლიტერატურასთან" (გ. სივაჩენკო). კვლევის ობიექტი და ამოცანები განაპირობებს ახალი მეთოდოლოგიების, კერძოდ, კულტურული გადაცემის ფართო გამოყენებას. ამის ნათელი მაგალითია ე. მაღანიუკის "ვეფხისტყაოსნის" რუსული თარგმანი, სადაც აქცენტი გაკეთებულია შემდეგ საკითხებზე, საკუთარი / სხვა, აღმოსავლეთი / დასავლეთი, ტრადიციები და ინოვაციები და ა.შ., ან თარგმანზე მუშაობა რუსთაველის ლექსის უკრაინაში 30 – იანი წლების სოციალურ – კულტურული ატმოსფეროს კონტექსტში, ან პ. ტიჩინას ნაწარმოები 1937 წლის ლექსზე.

დ. გურამიშვილი კითხულობს გ. სკოვოროდას "ვეფხისტყაოსანს", მ. ჯავახიშვილის მრავალ ნაწარმოებს, რომელიც თარგმნილია თ. ნამორადის მიერ. უცხოელის მიღების ამ მოდელზე, როგორც შედარებითი ლიტერატურის შესწავლის ობიექტი, ხაზს უსვამს უ. ვეიშტეინი. მოდელი საშუალებას გვაძლევს ვაჩვენოთ ლიტერატურული თარგმანის პრიზმით ლიტერატურის ფორმირების პროცესი, საკუთარი / სხვა ტიპის ტიპოლოგიური დაახლოება, მსგავსი / შესადარებელი, როგორც სტიმული / თარგმანის საჭიროება, ხაზგასმით აღვნიშნოთ ორივე "გადაცემის ზონა" (მ. ესპანე) და მათი შემსრულებლები (გ. სივაჩენკო). მასალების "დამაკავშირებელი"-ს შესწავლის ასეთი მიდგომების თვალსაზრისით, არის ლიტერატურული და ლიტერატურული თარგმანის ლიტერატურული და ისტორიული კითხვა უკრაინულ-ქართულ რეალობაში XXII საუკუნის - XXI საუკუნის დასაწყისში. როგორც უ. ვეიშტეინი ამტკიცებს, "თითოეულ ნამუშევარს ათავსებს მის შესაბამის გარემოში და ამ ნიადაგზე განმარტავს". ამ იდეების შემუშავების მასალა იყო მ. ჯავახიშვილის პროზისა და ქართული პოეზიის თარგმანები, რომელიც ემიგრაციაში მ. დერჟავინის მიერ იქნა შესრულებული.

საკვანძო სიტყვები: კულტურული ტრანსფერი, მხატვრული თარგმანი ლიტერატურულ დისკურსი.

შესავალი

XX-XXI საუკუნეებში კომპარატივისტიკის მრავალ მეთოდოლოგიას შორის ყველაზე მეტ ყურადღებას იქცევს მიმდინარე ლიტერატურული პროცესით გამოწვეული საკითხები: თუნდაც ფორმულირებული ლიტერატურული კონვენციები და ცვლილებების არეკვლა ლიტერატურულ პროცესში – შენიშნავს ირმა რატიანი – არ არის საკმარისი იმ მიზეზების აღსაწერად, რაც იწვევს თავად ცვლილებებს. ამ პროცესების გასაანალიზებლად ავტორი მსჯელობის ლიტერატურული საზღვრების გაფართოებაზე. კულტურული ტრანსფერის პრობლემათა განხილვა კომპარატივისტულ კვლევებში უკრაინაში დიდი ხნის დაწყებული არ არის. უკრაინულ კვლევებში მ. ესპანის, დ. ლეფერის, დ. დამროშის, ს. ბასნეტის კონცეფციების დანრეგვამ მნიშვნელოვნად გაამრავალფეროვნა შედარებითი კვლევები (მსგ.: გ. სივაჩენკო, ლ. კოლომიცის ნაშრომები).

მეთოდები

სტატიაში გამოყენებულია შინაარსობრივი ანალიზის მეთოდი, დაფუძნებულია საკითხის ირგვლივ არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურაზე, გამოყენებულია შემთხვევათა ანალიზის კვლევითი სტრატეგია, ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი, ემპირიული მასალის კრიტიკული გააზრება და განზოგადება.

შედეგები

იმ ფაქტორებს შორის, რომლებიც ლიტერატურული დისკურსზე გავლენას ახდენენ და ამ პროცესს ამრავალფეროვნებენ, ყოველთვის მნიშვნელოვანი იყო მხატვრული თარგმანი. მისმა წაკითხვამ რეციფიენტი ლიტერატურის კონტექსტში მიიღო სხვა განზომილება, რომელსაც მეცნიერები აღნიშნავენ, როგორც განსაზღვრული მოვლენის აღქმას/გააზრებას „გარე ხედვის პოზიციიდან“ (ი. რატიანი, პ. ტოპერი, ს. ბასნეტი).

მსჯელობა

სხვადასხვა პერიოდში უკრაინულ-ქართულ დიალოგში მხატვრული თარგმანი მოექცა ცნობილი მკვლევართა ი. ფრანკოდან დაწყებული, მ. დრაგომანოვის, აგათანგელ კრიმსკის თუ მ. ბაჟანის, პ. ტიჩინას, მ. რილსკის დაინტერესების არეალში. ამიტომ ყურადღება ექცეოდა თარგმანის ე.წ. გარეგან ფუნქციებს (დ. დიურიშინის მიხედვით), მაგ.: გ. ნამორადის, ო. ნოვიცკის, ო. სონიჩენკოსა და ქართველი მკვლევრების ლ. ხატიაშვილის, ს. ხუნდაძის და ო. ბაქანიძის კვლევებში. საქართველოში უკრაინისტების (რ. ხვედელიძე, ნ. ვერძაძე, ა. ასათიანი, გ. კვანტალიანი) და უკრაინაში კი ქართველოლოგების (რ. ჩილაჩავა, ს. ჟოლობი, გ. ხალიმონენკო, ლ. გრიციკი) გამოჩენამ მნიშვნელოვნად შეცვალა მხატვრული თარგმანისა და მისი ფუნქციების შესწავლის მეთოდოლოგია. თუ XX საუკუნის 60-70-იან წლებამდე ყურადღების ცენტრში უპირველესად ექცეოდა ტექსტის შერჩევის პრინციპი უკრაინული ლიტერატურული ველის გამრავალფეროვნებისთვის, უკვე შემდგომ 70-80-იან წლებში უკვე გარდაიქმნა თარგმანის ეკვივალენტობის პრობლემებზე, ორიგინალის ნაციონალური სპეციფიკის შენარჩუნებისა თუ ავტორის ინდივიდუალურობის გამოსხავის პრობლემებზე მსჯელობებში.

მხატვრული თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა გ. გაჩეჩილაძის, ვ. კოპტილოვის, პ. ტოპერის, ა. ფიოდოროვის, ე. ეტკინდის ნაშრომებმა, რომლებმაც სტიმული მისცა ნაწარმოებების შედარებით შესწავლის მეთოდების დანერგვას (რ. ჩილაჩავა, ნ. ვერძაძე, რ. ხვედელიძე, ნ. ნასყიდაშვილი, ი. მჭედელაძე, ს. ჩხატარაშვილის, ო. დინის ნაშრომებში).

XX საუკუნის დასასრულსა და XXI საუკუნის დასაწყისის უკრაინულ-ქართულ თარგმანმცოდნეობით კვლევებში წინა პლანზე წამოიწია დისციპლინათაშორისმა კომპარატივისტულმა კვლევებმა. ნაშრომებში გამორჩეულია მიმღები ლიტერატურის სისტემაში მხატვრული თარგმანის სტატუსის, თარგმანმცოდნეობითი კონვენციების (ს. ბასნეტი), ლიტერატურის სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის (უ. ვაიშტაინი), კულტუროლოგიური თარგმანმცოდნეობის საკითხები. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო კვლევის ახალ კონცეფციებს, მაგალითად, კულტურული ტრანსფერის პრობლემებს. უცხო სახის რეცეფციის, როგორც შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის კვლევის ობიექტის, მსგავს მოდელებზე ყურადღებას ამახვილებს უ. ვაიშტაინი. ეს მოდელები საშუალებას იძლევა მხატვრული თარგმანის პრიზმიდან მოხდეს ლიტერატურული პროცესის, საკუთარს/უცხოს ტიპოლოგიური მსგავსებების ჩვენება, ასევე იმის გამოკვეთა, რომ მსგავსი და განსხვავებული მოდელები თარგმანის მოთხოვნილებების სტიმულია. ამ იდეების განვითარებად შეიძლება

ჩაითვალოს მიხეილ ჯავახიშვილის პროზის უკრაინული თარგმანები თუ ვ. დერჟავინის მიერ ემიგრაციაში თარგმნილი ქართული პოეზია.

სამეცნიერო ლიტერატურაში აქტუალურია პრობლემა - რატომ ითარგმნება ზოგიერთი კულტურა მეტად და ზოგი ნაკლებად? როგორი სტატუსი აქვთ მიზანთა სისტემაში და როგორ უნდა შეედაროს ტექსტების სტატუსი წყაროთა სისტემაში. რა არის ჩვენთვის ცნობილი მთარგმნელობითი ნორმებისა და კონვენციების შესახებ, როდესაც ვაფასებთ თარგმანს ნოვატურ ძალის როლში? (Bassnet, 1993:221).

პასუხები განაპირობებს ახალი/სხვა არატრადიციული ლინგვისტური და ლიტერატურათმცოდნეობითი მეთოდების გადმოტანას თარგმანში. კვლევის ობიექტის ამოცანები ითვალისწინებს ახალი მეთოდოლოგიების დანერგვას, კერძოდ კი, კულტურულ ტრანსფერს. ამის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, „ვეფხისტყაოსნის“ კ. ბალმონტის მიერ შესრულებული თარგმანის ე. მალანოუკისეული წაკითხვა საკუთარი-უცხოს, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კონტექსტში (Маланюк, 1933). მისი ნოვატორობა, რომელიც კარგად გამოვლინდა კრებულებში „დედამიწა და რკინა“ „მწვანე მადონა“ თუ მიკოლა ბაჟანის მუშაობა რუსთაველის პოემაზე კარგად წარმოაჩენს 30-იანი წლების საზოგადოებრივ-კულტურულ ატმოსფეროს.

პოლიტიკური სიტუაცია რთულდებოდა, შექმნილი პირობები ავტორებისგან ისეთი გზების ძიებას თხოულობდა, რომელიც შენიღბავდა მათ აზრებს. თავისებური „გერმანული ნიღაბი“ (მ. ნაენკო) აღმოჩნდა მიკოლა ბაჟანის 1929 წელს დაწერილი მეტაისტორიული პოემა „გრაფომანების ღამე“. 30-იან წლებში ავტორი ისეთი ნაწარმოებებით ეცნობოდა მკითხველებს, რომელსაც უწოდებდა „წინასწარმეტყველურს“ და ისინი არც ისე ზუსტად ასახავდნენ შექმნის პროცესს ტოტალიტარიზმის ატმოსფეროში. არც თუ შემთხვევით გაჟღერდა ლ. ნოვიჩენკოს, ნ. კოსტენკოს, მ. ნაენკოს განსხვავებული მოსაზრებები პოემის საბოლოო ვარიანტის შესახებ, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში უცხო იყო მკითხველი აუდიტორიისათვის (Хаенко, 2008).

შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანზე მუშაობა დაეხმარა მიკოლა ბაჟანს იმ შემოქმედებითი ენერჯის რეალიზებაში, რომელსაც ორიგინალ ტექსტებში ვერ ახორციელებდა. პოემაში ასახული ფილოსოფიური მოსაზრებები, შეხედულებები, როგორც ჩანს, ახლოს იყო მის მოსაზრებებსა და ეთიკურ კონცეფციებთან (Стрѣха, 2011:7). 1933 წელს მ. ბაჟანმა „ჩერვონი შლიახის“ მეოთხე ნომერში გამოაქვეყნა პოემის შესავალის თარგმანი. ცხადია, რომ თარგმნილი ტექსტი ყველანაირ საფუძველს იძლევა დავაკვირდეთ 30-იანი წლების უკრაინული ლიტერატურულ პროცესში ტექსტის სტატუსს (ს. ბასნეტის მიხედვით), მთარგმნელობით კონვენციებისა თუ ბაჟანის ორიგინალურ შემოქმედებაში შოთა რუსთაველის პოემის როლს.

ცნება – translatio ასეთ შემთხვევაში იძენს შესაბამის დატვირთვას, ხოლო მისი შექმნის/გადაცემის პროცესის კვლევა ახალი კომპარატივისტული ტექნოლოგიების მიხედვით განპირობებულია კულტურული ტრანსფერით.

მსგავს სიტუაციებს ვხვდებით 1937 წელს კ. ტიჩინასთან პოემაზე „დავით გურამიშვილი უკითხავს გრიგორი სკოვოროდას „ვეფხისტყაოსნას“, მუშაობისას თუ მიხეილ ჯავახიშვილის ნაწარმოებების გიორგი ნამორადისეულ არაერთ თარგმანში. უცხოს რეცეფციის ასეთი მოდელების, როგორც შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის კვლევის ობიექტების შესახებ, მსჯელობს ულრიხ ვაისშტაინი. იგი იძლევა შესაძლებლობას ნათარგმნი ნაწარმოებების საშუალებით გვაჩვენოს რეციფიენტ ლიტერატურაში წარმოქმნილი განსხვავებული პროცესები, საკუთარისა და უცხოს ტიპოლოგიური მსგავსებები, მსგავსი/შესაბამისი როგორც

სტიმული და მოთხოვნილება თარგმნის პროცესისთვის, ასეთ შემთხვევაში ყურადღება გამახვილებულია „ტრანსფერების ზონებსა“ და „მათ აგენტებზე“ (მ. ესპანი, გ. სივაჩენკო).

თუკი თვალს გადავავლებთ როგორ აღიქმებოდა ქართული ნათარგმნი წიგნი უკრაინაში XX და XXI საუკუნეებში (ამისათვის ვეყრდნობით ისეთ წყაროებს, როგორებიცაა - „უცხო მწერლობა უკრაინულ თარგმანებში (Новицький, 1968:401-405), „ლიტერატურათა თანამეგობრობა“ (Співдружніст... 1968) , „ქართული ლიტერატურა ომის შემდგომი პერიოდის (1945-1967) უკრაინაში და ო. სინიჩენკოს დამატება „1968 წლის უკრაინული ქართველიანა“ (Синиченко, 1968), მათზე დაწერილ რეცენზიებსა და გამოხმაურებებს, ასევე მონოგრაფიულ ნარკვევებს (Мушкудіані, 1991), შესაძლებელია ზოგიერთი დასკვნის გაკეთება:

უცხო ავტორები და ნაწარმოებები ცენზურისა და კრიტიკის განსაკუთრებული ზედამხედველობის ქვეშ ექცეოდა. საუბარია არა იმდენად 20-30-იანი წლების თარგმანის ადეკვატურობაზე, პწკარედის გარდაქმნის პრინციპებზე (თარგმანი რუსული ენიდან ჩაანაცვლა ორიგინალიდან თარგმანმა – მ. კინწურაშვილი, გ. ნამორაძე, მ. ბაჟანი, პ. ტიჩინა), რამდენადაც უცხოენოვანი ტექსტის შერჩევის პრინციპების შესაბამისობა იმდროინდელ იდეოლოგიურ პრინციპებთან, მათ ფუნქციებზე უკრაინულ ლიტერატურაში. კრიტიკა მკაცრად რეაგირებდა „ქოტურ“ და „სტიქიურ“ შერჩევაზე. ასე მაგალითად, 1929 წელს მ. დგებუაძე-ფულარიას მოთხრობის „ბედნიერების ნანგრევებზე“ ავტორიზებული თარგმანი მოექცა კრიტიკის ინტერესებში („მოლოდნიაკი“ 1928, #8) - ცხადია, მისი ავტორი იყო მიხეილ კინწურაშვილი. ამ დროს პერიოდიკის ფურცლებზე არაერთხელ გაიჟღერა მოსაზრებამ, რომ უკრაინელი მკითხველისთვის მნიშვნელოვანი იყო უახლესი ქართული ლიტერატურის – პაოლო იაშვილის, კოლაუ ნადირაძის, მიხეილ ჯავახიშვილის და სხვა ავტორთა ნაწარმოებების გაცნობა, აქვე ნახსენებია გრიგოლ რობაქიძის „გველის პერანგი“. იმ ურთულეს პირობებშიც კი (იგულისხმება 30-იანი წლები), იდეოლოგიური წნეხის მიუხედავად, უკრაინული ლიტერატურაში იკვეთება ტენდენციები ისეთი ნაწარმოებების გაცნობისა, რომელიც უპასუხებდა თავის ესთეტიკურ და ინტელექტუალურ მოთხოვნებს.

უკვე მეუცე საუკუნის 20-30-იანი წლებში უკრაინაში თარგმნილ 28 ქართველ ავტორთა შორის იყო მიხეილ ჯავახიშვილის რომანები და მოთხრობები, კონსტანტინე ლორთქიფანიძის, ნიკო ლორთქიფანიძის, კ. ნადირაძის, დ. შენგელაიას და სხვათა ნაწარმოებების თარგმანები უკრაინულ ენაზე. თარგმანის სფეროში გამორჩეულად აქტიური იყო გიორგი ნამორაძე, რომელიც წლების განმავლობაში ცხოვრობდა უკრაინაში, მჭიდრო კონტაქტები ჰქონდა უკრაინულ ინტელიგენციასთან და კარგად ერკვეოდა მიმდინარე ლიტერატურულ-კულტურულ პროცესებში (Новицький, 1968-401-405). ქართული ლიტერატურის პოპულარიზაციისათვის 1929 წელს მან მოამზადა და გამოსცა „ქართული ლიტერატურის მოკლე ნარკვევი“ (Наморадзе, 1929), დაიწყო უკრაინულ-ქართული ლექსიკონის მომზადება, რომლის ნაწილიც „ჩაიკარგა“ ხარკოვის გამომცემლობაში. ამ დროს იგი გულმოდგინედ მუშაობდა „ვეფხისტყაოსნის“ უკრაინულ ენაზე თარგმანზე, რომლის ნაწილებიც დაიბეჭდა „წითელი გზის“ ფურცლებზე. 1936 წელს გამოიცა ნიკოლოზ ბარათაშვილი პოეზიის პირველი კრებული ივან კულიკის წინასიტყვაობით. იმისათვის რომ ვიმსჯელოთ, თუ რამდენად მჭიდროდ უკავშირდებოდა მთარგმნელობითი პროცესი ნაციონალურ ისტორიულ-კულტურული პროცესის განვითარებას უკრაინაში, აუცილებლად უნდა მივაქციოთ ყურადღება ამ პერიოდის ნათარგმნ ტექსტებს, რომელთა შორისაა მიხეილ ჯავახიშვილის „არსენა მარაბდელი“, დ. შენგელაიას „ბათა ქექია“, ლეო ქიაჩელის „გვადი ბიგვა“ და სხვ.

უკრაინაში მთარგმნელობითი საქმიანობა, როგორც ამას სტატისტიკა აჩვენებს, უკვე 1936 წლიდან იწყებს დაღმასვლას (Дзюнда, 2006). 1936 წელს, „საბჭოთა ლიტერატურის“

ფურცლებზე გამოჩნდა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედება. თუმცა, იზღუდებოდა ისეთი ნაწარმოებების თარგმნა და გამოცემა, რომელიც ევროპული მოდერნიზმის მარკერებს ირეკლავდა. ამ პერიოდში გაფართოვდა ლიტერატურათაშორისი კომუნიკაციის ველი და სახეები, ქართველ და უკრაინელ მწერალთა პირადი კონტაქტები. მნიშვნელოვანია კონსტანტინე გამსახურდიას პირადი კავშირები პავლო ტიჩინასთან, იური იანოვსკის, მიკოლა ბაჟანთან. ქართველი მწერლის უკრაინაში მოგზაურობამ განაპირობა ცნობილი ესეს „უკრაინის თემიდა“ შექმნა, უკრაინელი მწერლებისთვის საინტერესო გახდა კონსტანტინე გამსახურდიას რომანი „დიდოსტატის მარჯვენა“, რომელიც ტიპოლოგიურ სიახლოვეს ავლენდა პავლო ზაგრებლენის და ოლეს გონჩარის რომანებთან. ლიტერატურულ კრიტიკაში არაერთხელ გაჟღერდა თარგმანების „სოლიდური სამეცნიერო-მოსამზადებელი რეპრეზენტაციის“ შესახებ. სიფრთხილე სათარგმნი ნაწარმოებების შერჩევისას შესამჩნევი იყო კრიტიკულ შენიშვნებში, რომელიც იმდროინდელ პერიოდიკაში უხვად გვხვდება.

ნაციონალურ ლიტერატურულ პროცესში მეტად საინტერესო ადგილს იკავებს ანა კალანდაძის ნოვატორული პოეზიის, ოთარ ჭილაძის მითოლოგიურ-ფილოსოფიური პროზის უკრაინული თარგმანები. ყოველი ნაწარმოების თარგმანის შემთხვევაში საუბარია მის ფუნქციონალობაზე ლიტერატურული ეპოქის კონტექსტში, რაც კომპარატივისტული კვლევების პრობლემას წარმოადგენს. ლიტერატურული კავშირების ამსახველი მასალების ასეთი მიდგომებით შესწავლა განსაკუთრებით პრიორიტეტულია მეოცე საუკუნის დასასრულისა და ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისის ქართულ-უკრაინულ ლიტერატურულ დისკურსში. როგორც ამას შენიშნავს უ. ვაისშტაინი, ასეთი ფაქტები არის „ყოველი ნაწარმოების შესაბამის გარემოცვაში განთავსება მისი აღქმისა საფუძველზე“ (Вайсштайн, 2012:28). ამის ბრწყინვალე მაგალითია მიხეილ ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნების“ უკრაინული თარგმანები მეოცე საუკუნის 20-30-იან წლებში, მისი მოთხრობები, რომელიც ითარგმნებოდა ათწლეულების განმავლობაში, ასევე „არსენა მარაბდელის“, „ლამბალო და ყაშას“, „ყბაჩამ დაიგვიანა“ მთარგმნელობითი კონვენციები გიორგი ნამორაძიდან დაწყებული, ვ. ლევიცკისა და ალექსანდრე მუშკუდიანის ჩათვლით. საუბარია არა მხოლოდ თარგმნილი ნაწარმოების შედარებით შეფასებაზე, ორიგინალისა და მისი გამოხატვის თავისებურებებზე, არამედ ლიტერატურული პროცესების ფარგლებში მის „მაკრომასშტაბებზე“ (ე. კასპერსკი). თუკი პირველ რიგში ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, თუ რატომ და როგორ იწვევს ნაწარმოები ინტერესს, მეორე რიგში მნიშვნელოვანია დაკვირვება და მსჯელობა რეციფიენტ ლიტერატურაში „შემხვედრ დინებებზე“ (ა. ვესელოვსკი). ამ შემთხვევაში ბინარული ოპოზიცია საკუთარი/უცხო - აღნიშნავს ედუარდ კასპერსკი, კარგავს აქტუალურობას, როდესაც უცხო კულტურა ხდება საკუთარი კულტურის ნაწილი (Касперський, 2006).

დასკვნა

კულტურული ტრანსფერის მეთოდოლოგიები საშუალებას იძლევა გაანალიზდეს ლიტერატურათაშორისი ურთიერთობები განსხვავებულ (ეროვნულ და უცხოეროვნულ ლიტერატურათა) დონეებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Bassnett, Susan.** (1993). *Comparative Literature: A Critical Introduction*. – Oxford: Blackwell..
 ციტირებულია: I. Арендаренко (Пупур) Літературна компаративістика Великобританії // Національні варіанти літературної компаративістики. Ред. Д. Наливайко, Т. Денисова. – Київ, "Стилос", 2009. ასევე об.: Баснетт Сьюзан. Роздуми над літературною

- компаративістикою ХХІ століття // Захід-Схід: основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства. Антологія. Науковий проєкт Л. Грицик. – Донецьк, Ландон ХХІ, 2012. – с. 16.
- Вайсштайн У.** (2012). "Рецепція" та "дія" // Захід-Схід: основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства. Антологія. Науковий проєкт Л. Грицик. – Донецьк, Ландон ХХІ.
- Дзюба, І.** (2006). Літератури народів СРСР в Україні (Надбання, упушення, проблеми) // Дзюба І. З криниці літ. У трьох томах. Том II. – Київ, "Києво-Могилянська академія".
- Е.М. [Є. Маланюк].** (1933). Sz. Rustavels. Wstep do poematu "Wepchis Tkaosani" // Wschod/orient. Warszaw. - № 5-6.
- Касперський, Е.** (2006). Про теорію компаративістики // Література. Теорія. Методологія. Наукова редакція Д. Уліцької. – Київ, "Києво-Могилянська академія". – с. 538.
- Мушкудіані, О.** (1991). Українсько-грузинські літературно-культурні зв'язки 20-30-х років ХХ століття. – Київ, Наукова думка.
- Наснко, М.** (2008). Художня література України. Від міфів до модерної реальності – Київ, Просвіта, – с. 785.
- Наморадзе, Г.** (1929). Короткий нарис грузинської літератури // Червоний шлях. - № 5-6.
- Новицький, О.** Георгій Наморадзе // Райдужними мостами. – Київ, Дніпро, 1968.
- Проблеми современного сравнительного литературоведения.** (2005). Под ред. Н.А. Вишневской и А.Д. Михайлова. – Москва, ИМЛИ РАН.
- Ратіані, І.** (2012). Кордони національних літератур і порівняльного літературознавства // Захід-Схід: основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства. Антологія. Науковий проєкт Л. Грицик. – Донецьк, Ландон ХХІ.
- Сиваченко, Г.** (2018). Культурний трансфер – нова компаративістична методологія вивчення взаємодії культур // Слово і час, 2019. - № 3. 73, сьєзг: Білик Н. Стратегії компаративістики в сербському романі порубіжжя ХХ-ХХІ сторіч. – Київ, Освіта України, დღ სბვ.
- Синиченко, О.** (1968). Грузинська література на Україні у повоенні роки (1945-1967) // Райдужними мостами. – Київ, Дніпро.
- Співдружність літератур.** (1968). Біобібліографічний довідник. – Харків.
- Стріха, М.** (2011). І знову – переклад // Хист і глузд: Теорія і практика перекладу. Рекол. О. Кальниченко, Л. Коломієць. – Харків, Акта.
- Чілачава, Р.** (2004). "Майже кіло віршів, та всі хорейми восьмистопними, або народження українського "Витязя" // Шота Руставелі. Витязь в тигровій шкурі. – Київ, Мистецтво.
- Чілачава, Р.** (2005). Великий Майстер Константіне // Константіне Гамсахурдіа, Звід Гамсахурдіа. Українська Феміда. Заручини місяця. – Київ, Факт.
- Чужомовне письменство в українських перекладах.** (1929). – Київ, Життя і революція. – кн. IV.

უკრაინულიდან თარგმნა ივანე მჭედელაძემ